

STUDENTEN FÄRRE RÖK OCH ALKOHOL EN SÄMMANING

Av: Rita Valkvæ og Rita Rødseth,
KoRus – Midt-Norge

Kjenner de videregående skolene til veilederen «Fra bekymring til handling» og hva gjør skolene når det er bekymring for elevs rusbruk?

Tidlig innsats for å oppdage og hjelpe elever med rusmiddelproblem i videregående opplæring

I 2009 ga Helsedirektoratet ut veilederen «Fra bekymring til handling» om tidlig intervensjon på rusområdet. Veilederen beskriver hva som kan gi grunn til bekymring for et rusrelatert problem. Den beskriver også metoder og tilnæringsmåter som helsepersonell, lærere og andre i offentlige tjenester kan bruke når de er bekymret for om en ungdom har et rusproblem eller lever i en familiesituasjon der det er rusproblemer.

Raskt fra bekymring til handling

Målet er å komme raskt fra bekymring til handling og henvise til nødvendig hjelp. Forskning og erfaringer oppsummert i fagrapportene som kom forut for veilederen, viser i mange tilfeller at:

- » Vi venter for lenge med å erkjenne at et barn, en ungdom eller en voksen har problemer.
- » Vi venter for lenge med å ta opp bekymringen vår med den det gjelder og den nærmeste familien.
- » Vi venter for lenge før vi kontakter instanser som har ansvar for eller kompetanse til å hjelpe

Undersøkelse om tidlig innsats i videregående opplæring.

I 2011 gjennomførte Kompetansesenter rus - Midt-Norge i samarbeid med utdanningsavdelingen i Møre og Romsdal en spørreundersøkelse i videregående opplæring. Hovedmålet var å finne ut hvorvidt skolene var kjent med veilederens innhold og hva skolene gjør når de er be-

kymret for om en elev har et rusproblem. Hvilke rutiner har skolen i en slik situasjon og hvem samarbeider de med av andre hjelpetjenester? Hvilke retningslinjer gjelder om en elev ruser seg på skolen? Er det behov for mer kunnskap? Av 23 skoler svarte 17 skoler på undersøkelsen. Fra de 17 skolene som svarte på undersøkelsen kan viktige tilbakemeldinger oppsummeres som følger:

- » 14 av 17 skoler har ikke gjennomført spørreundersøkelse om elevenes rusvaner de to siste årene.
- » Allikevel har 11 av 17 skoler registrert elever med rusproblem ved sin skole de to siste årene. Det er stor forskjell i antall registrerte elever. De fleste skolene oppgir fra 2 til 5 elever og flere av skolene er bekymret for at de på grunn av manglende kunnskap ikke har evnet å oppdage elever med problem tidlig nok.
- » Det er viktig å merke seg at 12 av 17 skoler oppgir å ha gode nok handlingsplaner for hva de skal gjøre når de er bekymret for en elev, men rutinene i disse handlingsplanene er utarbeidet på generell praksis og er ikke spesifikke for rus. Det er også bekymring blant tilsatte for at rutinene praktiseres forskjellig.
- » Skolene oppgir at praksisen og utøvelse av rutinene er avhengig av hvilken kunnskap tilsatte har, ledelsesforankring og godt samarbeid med det øvrige hjelpeapparatet.
- » 15 av 17 skoler oppgir at de har et system som sikrer at handlingsplanen skal

11 av 17 skoler svarer at de trenger kunnskap for å oppdage og fange opp elever med rusmiddelproblemer og kunnskap om å samarbeide med eleven og foresatte.

være kjent for alle ansatte, men bare 6 av 17 skoler oppgir at de har system som skal sikre at handlingsplanen også er kjent for alle elever og foresatte.

- » 4 av 17 skoler oppgir å praktisere frivillig urintesting i samarbeid med helsepersonell.
- » 15 av 17 skoler oppgir helsetjeneste, helsesøster og politi som viktige samarbeidspartnere. Mens 10 skoler oppgir også lege, pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) og tverrfaglig ressursteam i kommunen som viktige samarbeidspartnere. Svært få av skolene oppgir barnevernet som viktige samarbeidspartnere.
- » 11 av 17 skoler svarer at de trenger kunnskap for å oppdage og fange opp elever med rusmiddelproblemer og kunnskap om å samarbeide med eleven og foresatte.
- » 9 av 17 skoler oppgir at de har nødvendig kunnskap om hjelpetjenestene gjennom sitt samarbeid med disse.
- » Mens 8 skoler oppgir at de trenger mer kunnskap om hjelpetjenestene. Spesielt er det nødvendig og ønskelig med mere kunnskap om barnevernstjenesten i kommunene og kunnskap om hva spesialisthelsetjenesten har av tilbud til ungdom med rusmiddelproblem.
- » 12 av 17 skoler oppgir at de ikke har noe samarbeid med ungdomskolene i sin kommune for å forebygge rusproblem og 14 skoler oppgir at de trenger kunnskap om metoder i rusforebyggende arbeid.

Skolene gav tilbakemelding på at det var positivt med en slik undersøkelse. Konklusjonen var at skolene ønsker mer kompetanse om å forebygge rusproblem. De ønsker også bedre retningslinjer og anbefalinger for hva de skal gjøre når det blir oppdaget at en elev har et rusproblem eller lever i en livssituasjon der det er rusproblematikk i familien. Ikke minst er det viktig med kunnskap om barnevernet og hvilke rutiner som gjelder ved melding til barnevernet.

Skolepersonalets opplysningsplikt til barneverntjenesten

I september 2012 kom det et rundskriv fra Utdanningsdirektoratet: Udir-10-2012 «Skolepersonalets opplysningsplikt til barneverntjenesten.» Hensikten med dette rundskrivet er å gi veiledning til skoleeiere og skoleledere om skolepersonalets opplysningsplikt til barneverntjenesten. Rundskrivet handler om

- » Hvem reglene om opplysningsplikt gjelder for
- » I hvilke situasjoner taushetsplikten må vike for opplysningsplikten
- » Hvordan skolepersonalet bør oppfylle opplysningsplikten

Barnevernlovens formål (barnevernloven § 1-1) er å sikre at barn som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, og å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår. For at barneverntjenesten skal kunne ivareta sine oppgaver, er de avhengig av opplysninger fra andre som gjennom sitt arbeid får kjennskap til opplysninger om barn som er i alvorlige omsorgs- og livssituasjoner.

Opplysningsplikten etter barnevernloven og opplæringsloven går foran taus-

hetsplikten etter andre lover. Skolepersonalet har både en oppmerksomhetsplikt og en opplysningsplikt. Oppmerksomhetsplikten fremgår av opplæringsloven § 15-3 første ledd og opplysningsplikt fremgår av bestemmelsens andre ledd. Skolepersonalet har daglig kontakt med barna på skolen og i dette arbeidet er de pålagt å være oppmerksomme på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenesten (opplæringsloven § 15-3 første ledd). Derigjennom også når elever har rusproblem eller står i fare for å utvikle dette eller lever i omsorgssituasjoner hvor nære pårørende har rusproblemer.

Oppmerksomhetsplikten i seg selv utløser verken en rett eller en plikt til at personalet må gi opplysninger til barneverntjenesten. Men ved at personalet er oppmerksomme kan de oppdage forhold som kan utløse opplysningsplikten.

Dersom skolepersonalet skal oppfylle sin plikt til å være på vakt og oppdage ungdom med rusproblem er det en forutsetning at de har kunnskap om hvilke situasjoner som kan føre til tiltak fra barneverntjenesten og hvilke situasjoner som er så alvorlige at plikten til å melde fra utløses.

Barnevernet kan hjelpe

For å svare ut utfordringen fra skolene ble det gjennomført to konferanser i Møre og Romsdal om rusarbeid i vide-regående opplæring. På konferansen deltok 10 av de 17 skolene som deltok i undersøkelsen. Der var representanter fra helsetjenestene i kommunene og fra spesialisthelsetjenestene. Ungdomsrepresentanter fra elevråd og ungdomsråd var også til stede og kom med nyttige innspill. De påpekte at det var viktig at de ble

tatt med i dette arbeidet og at de planene som skolen utarbeidet måtte være kjent for alle. Ungdommene understreket også barnevernets rolle. De var opptatt av at barnevernet var deres representant og at skolene måtte ta sitt ansvar med å melde fra ved bekymring. De understreket at barnevernet kunne hjelpe, og de viste til sterke eksempler hvor ungdom hadde fått hjelp fra barnevernet.

Ungdata

Skolene mente også det var viktig å samarbeide med kommunen for å få et riktig totalbilde av rusmiddelsituasjonen blant ungdom. Videregående opplæring får fra 2013 tilbud om Ungdata gjennom kommunen. Ungdata er et kartleggingsverktøy for å kartlegge helse og oppvekstbetingelser for ungdom mellom 13 og 18 år. Ungdata har blitt godt mottatt ved utdanningsavdelingen i Møre og Romsdal fylke og blir et viktig verktøy i arbeidet for å styrke samarbeidet mellom den videregående opplæringen og kommunen om forebyggende oppgaver.

Videre arbeid på den enkelte skole

Det etableres nå en prosjektgruppe for det videre arbeidet ved de videregående skolene. Kompetansesenter rus - Midt-Norge vil samarbeide med utdanningsavdelingen i Møre og Romsdal fylke og utvalgte skoler for å lage felles retningslinjer og anbefalinger for rusarbeid på skolene. Hovedformålet er at skolene skal vite hva de må gjøre når de er bekymret for om en elev har et rusproblem og at de får til et tettere og bedre samarbeid med hjelpetilbudene i kommunen og i spesialisthelsetjenesten. Arbeidet med retningslinjene vil inngå som en del av arbeidet med å forebygge frafall i videregående opplæring.

Slik undersøkelsen viser er det nødvendig at retningslinjene har god forankring i skolen og brukes som et aktivt verktøy. For å sikre god implementering og nødvendig kompetanse vil det bli gjennomført arbeidsseminarer på alle skolene som er med i prosjektet. Hjelpetjenestene i kommune og spesialisthelsetjenesten vil delta på arbeidsseminaret på hver skole. Prosjektperioden er tenkt over to år og det gjennomføres avslutningsvis en konferanse der evaluering og erfaringer fra arbeidet formidles til alle de videregående skolene i fylket og til ulike kommunale instanser og spesialisthelsetjenesten.

Om forfatterne:

Rita Valkvæ er avdelingsleder ved Kompetansesenter rus - Midt-Norge, avdeling Møre og Romsdal. Hun er utdannet barnevernspedagog og har videre utdannelse innenfor pedagogikk, psykologi og rus.

Rita Rødseth er rådgiver ved Kompetansesenter rus - Midt-Norge, avdeling Møre og Romsdal. Her jobber hun med tidlig innsats mot unge, samt med oppfølging av unge med rusproblem og pårørende-arbeid. Rita er utdannet barnevernspedagog, med videreutdanning innen rus, avhengighet, behandling og flerkulturell forståelse.